فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال پنجم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۵، پیاپی ۱۷
صفحات ۱۸-۱

تحلیل فضایی الگوی توزیع درآمد و سطح رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی مورد: شهرستان طالقان

ابوذرپرهیزکاری*؛ دانشجوی دکتری اقتصاد کشاورزی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۵/۱۹ پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۴/۲۹

چکیده

هدف اصلی تحقیق تحلیل فضایی الگوی توزیع درآمد و سطح رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان طالقان (از توابع استان البرز) است. پژوهش حاضر به لحاظ هدف، از نوع مطالعات توصیفی است. داده‌های مورد نیاز این پژوهش مربوط به سال ۹۳-۱۳۹۲ بوده که با مصاحبه و تکمیل پرسشنامه از خانوارهای نمونه جمع-آوری شده است. جامعه آماری شامل کلیه خانوارهای روستایی شهرستان طالقان است. برای اندازه‌گیری نابرابری توزیع درآمد از ضریب جینی، برای محاسبه سطح رفاه اجتماعی از شاخص سن و برای تعیین معنی-داری نابرابری توزیع درآمد از آزمون کروسکال- والیس استفاده شده است. مقدار ضریب جینی برای دهستان-های پایین‌طالقان، میان‌طالقان، کنارود و جوستان به ترتیب ۰/۶۳، ۰/۵۴، ۰/۴۱ و ۰/۴۹ برآورد شده است. نتایج نشان داد که توزیع درآمد خانوارهای روستایی در بخش پایین طالقان نسبت به دیگر مناطق ناپایدارتر است. نتایج آزمون کروسکال- والیس نیز نابرابری توزیع درآمد در شهرستان طالقان را نشان داده است. همچنین یافته‌ها حاکی است سهم درآمد حاصل از فعالیت‌های باغداری مهم‌ترین عامل نابرابری توزیع درآمد در شهرستان طالقان است. به لحاظ رفاه اجتماعی نیز خانوارهای روستایی منطقه بالا طالقان از بیشترین سطح رفاه اجتماعی برخوردار بوده است.

واژگان کلیدی: توزیع درآمد، رفاه اجتماعی، خانوارهای روستایی، تحلیل فضایی، ضریب جینی، طالقان.

* Abozar.parhizkari@yahoo.com

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

۱) مقدمه

توزیع درآمد دارای ابعاد گوناگونی است و یکی از ابعاد آن، ارتباط با مسئله عدالت و رفاه اجتماعی است که در بسیاری از کشورها به عنوان مهم‌ترین مسایل سیاست عمومی مطرح می‌شود. توزیع منطقه‌ای درآمد نیز از حیث عدالت و کارآیی اهمیت ویژه‌ای دارد. مناطق روستایی ایران بخش مهمی از جمعیت کشور را در بر دارد؛ به همین جهت، چگونگی توزیع درآمد بین این مناطق و تغییرات آن تا حد زیادی مشخص کننده‌ی وضعیت توزیع درآمد است که پیامدهای مهمی از نظر عدالت و کارآیی در پی دارد (پرهیزکاری و همکاران، ۱۳۹۱: ۴). یکی از پیامدهای توزیع درآمد، تأثیر بر توزیع جغرافیایی جمعیت در مناطق روستایی است. این مورد به نوبه خود مسایل گوناگونی همچون تأثیر بر محیط زیست و کیفیت زندگی، عدم استفاده بهینه از امکانات طبیعی و انسانی و کاهش کارآیی کلی اقتصاد کشور را به دنبال داشته است (سرداری، ۱۳۸۵: ۴۳).

مسئله دیگری که در اغلب کشورهای در حال توسعه مطرح است و همواره گریبان‌گیر مناطق روستایی این کشورها بوده، پدیده فقر و پایین بودن سطح درآمد خانوارهای روستایی (در سطحی پایین‌تر از معیشت عمومی) است. پدیده فقر که نمودی از توسعه نیافتگی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است، تهدید کننده‌ی ثبات سیاسی، همبستگی اجتماعی و سلامت جسمی و روحی ملت‌ها است که افزایش مرگ و میر به خصوص نوزادان و مادران، کاهش متوسط طول عمر، افت کارآیی انسان‌ها و در نهایت تنزل بهره‌وری اقتصادی را موجب می‌شود(خالدی، ۱۳۷۹: ۱۶). با توجه به اینکه شدت فقر به وضعیت توزیع درآمد هر جامعه بستگی دارد، از این رو، شناخت وضعیت توزیع درآمد جامعه می‌تواند در شناخت شدت فقر و مبارزه با آن کمک شایانی نماید. از سوی دیگر، چون بیشتر جمعیت فقیر در روستاها زندگی می‌کنند و فعالیت اصلی آن‌ها کشاورزی است، مطالعه بر روی توزیع درآمد در روستاها و شناخت روش‌های ایجاد تنوع در درآمد روستاییان امری ضروری بوده، می‌تواند به بهبود سیاست‌گذاری‌های کشور کمک نماید(توده روستا، ۱۳۸۰: ۲۱).

شهرستان طالقان در شمال شرق غرب استان البرز واقع شده است و با داشتن بیش از ۳۹۰۰ هکتار اراضی باغی، ۲۷۰۰ هکتار اراضی کشاورزی، ۱۳ هزار کلونی زنبور عسل، ۳۷ هزار راس گوسفند و ۲۰۰۰ راس دام سنگین از پتانسیل‌های بسیاری در حوزه کشاورزی و دامداری برخوردار است. این شهرستان در حدود ۳۷ درصد از تولیدات کشاورزی (محصولات زراعی و باغی)، ۳۱ درصد از تولیدات دامی (گاو، گوسفند و بز)، ۲۹ درصد از محصولات لبنی (شیر و فرآورده‌های اولیه آن) و ۲۶ درصد از تولیدات صنایع دستی (گلیم، قالی، جاجیم، بافتنی و غیره) استان البرز را تأمین می‌نماید (سازمان جهاد کشاورزی استان البرز، ۱۳۹۲). با توجه به موقعیت قرارگیری رودخانه و سد طالقان در طول جغرافیایی این منطقه، اغلب خانوارهای روستایی در مزارع خود به فعالیت‌های کشاورزی می‌پردازند و منابع عمده درآمدی آن‌ها شامل زراعت، باغداری و دامداری است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

طی سال‌های اخیر، عواملی مانند رشد جمعیت، نبود امکانات رفاهی و آموزشی مناسب، ادامه تحصیل برای کسب مدارج دانشگاهی، مشکلات تولید در بخش کشاورزی، وضعیت نامناسب اشتغال، نبود تنوع در مشاغل کسب درآمد و نابرابری در توزیع درآمد به مهاجرت بسیاری از خانوارهای روستایی این منطقه به مناطق شهری هم‌جوار (قزوین، کرج، تهران، گیلان و مازندران) منجر شده است (سازمان جهاد کشاورزی استان البرز، ۱۳۹۲). براساس آخرین گزارش‌های مرکز آمار، نرخ رشد سالانه جمعیت شهری استان البرز ۳/۰۴ درصد بوده، در حالی‌که متوسط نرخ رشد سالانه جمعیت در کل کشور ۱/۲۹ درصد است و این امر نشان‌دهنده مهاجرت‌پذیری این استان از نواحی و مناطق دیگر کشور و مهاجرت جمعیت ساکن نقاط روستایی به مناطق شهری این استان است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰: ۶۸). با توجه به افزایش مهاجرت روستاییان شهرستان‌های البرز به ویژه شهرستان طالقان به نواحی شهری مجاور، می‌توان گفت که توزیع و تنوع درآمد و همچنین، برقراری اعتدال در سطح درآمدهای اکتسابی خانوارها، تا حد زیادی به کاهش مهاجرت روستاییان این منطقه منجر شده و به رفع مشکلات موجود در این زمینه کمک می‌نماید. در این تحقیق تلاش شده است تا ضمن بررسی وضعیت توزیع درآمد در مناطق روستایی شهرستان طالقان، تأثیر آن نیز بر اقتصاد و رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی ارزیابی و تحلیل شود؛ چراکه با بررسی الگوی فضایی توزیع درآمد و سطح رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان طالقان، به عنوان یک ابزار مدیریتی قوی، می‌توان راهکارهای مناسبی را برای تنوع درآمد و برنامه‌ریزی مناسب توسعه روستایی تدوین و ارائه نمود.

۲) مبانی نظری

طی سال‌های اخیر مطالعات داخلی و خارجی متعددی در زمینه توزیع درآمد در مناطق روستایی صورت گرفته است. مجاهد (۱۳۷۹) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی شاخص‌های نابرابری توزیع درآمد در استان خراسان با استفاده از ضریب جینی" دریافت که از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۲روند توزیع درآمد در مناطق شهری ناعادلانه‌تر از مناطق روستایی بوده است، ولی از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۵ مناطق شهری از مناطق روستایی وضع بهتری داشته‌اند. پروین و زیدی (۱۳۸۰) در مطالعه‌ای به بررسی اثر سیاست‌های تعدیل بر فقر و توزیع درآمد در کشور پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که آثار سیاست‌های تعدیل بر فقر و توزیع درآمد، به شرایط اولیه کشور بستگی دارد و سیاست‌های تعدیل در مقابل افزایش قیمت‌ها در اقتصادهایی که ساختار نسبتا انعطاف‌پذیری دارد، انگیزه لازم برای سرمایه‌گذاری، اشتغال و تولید فراهم می‌آورد و آثار افزایش هزینه‌ی زندگی گروه کم‌درآمد را با ایجاد اشتغال و بهبود درآمدها جبران می‌کند.

پرهیزکاری و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی با بهره‌گیری از ضریب جینی و منحنی لورنز به بررسی چگونگی توزیع درآمد و تأثیر آن بر اقتصاد خانوارهای روستایی شهرستان قزوین دریافتند که نابرابری در توزیع درآمد

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

برای خانوارهایی که به فعالیت کشاورزی اشتغال دارند، بیشتر از خانوارهایی است که در بخش صنعت و خدمات مشغول به کار هستند. همچنین، بهترین وضعیت توزیع درآمد برای خانوارهایی است که علاوه بر کشاورزی در فعالیت‌های غیرکشاورزی نیز اشتغال دارند. نتایج تحقیق جمشیدی و سلیمی‌فر (۱۳۹۲) نشان داد که تفاوت معنی‌داری در توزیع درآمد بین مناطق شهری و روستایی استان خراسان رضوی و کشور وجود دارد و شاخص رفاه اجتماعی برای مناطق روستایی همواره کمتر از مناطق شهری بوده است. مقوله توزیع درآمد از حیث اهمیت آن، در ادبیات خارجی نیز توسط محققان بسیاری مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. "لی و هینگ- فو" در تحقیقی با استفاده از داده‌های تلفیقی کشورها دریافتند که تورم باعث نابرابرتر شدن وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها می‌شود؛ به طوری که سهم درآمدی طبقه‌ی ثروتمند را فزونی می‌بخشد و نرخ رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد (Li and Heng-fu, 2002).

"گارسیا و باندریا" با انجام پژوهشی در دانشگاه سائو پائولو به بررسی اصلاحات اقتصادی، نابرابری توزیع درآمد و رشد اقتصادی در آمریکای لاتین و کشورهای حوزه‌ی دریای کارآیب پرداخته‌اند که نتایج حاکی بوده است رابطه‌ی علی مستقیمی بین رشد اقتصادی و نابرابری درآمد در این کشورها وجود نداشته است و تنها عاملی که می‌تواند به خوبی توجیه‌کننده‌ی رشد اقتصادی و نابرابری درآمدی باشد، چگونگی انجام اصلاحات اقتصادی است (Garcia and Banderia, 2004). "لیو" با استفاده از شاخص تایل و تحلیل عاملی سطح درآمد، در مقاله‌ای با عنوان "تغییرات نابرابری مناطق روستایی در کشور چین" بیان کرد که نابرابری مناطق روستایی چین روند رو به افزایش دارد و روند نابرابری درآمد با نابرابری اقتصادی موجود در مناطق روستایی مطابقت نمی-کند (Liu, 2006).

"براز و بناموزیگ" با بررسی داده‌های مربوط به مخارج خانوارهای روستایی نشان داده‌اند که توزیع درآمد در مکزیک و در ایالت‌هایی که به اقتصاد جهانی نزدیک‌تر و ارتباط بیشتری دارد، به سمت بهبود پیش می‌رود. همچنین، نتایج نشان داد که ایجاد تنوع در مشاغل روستاییان افزایش سطح درآمد خانوارها و کاهش فقر مناطق روستایی را سبب می‌شود (Borraz and Benamouzig, 2007). "برگ و نیلسون" در مطالعه‌ای با استفاده از مجموعه داده‌های نرمال شده توزیع درآمد و شاخص آزادی اقتصادی موسسه فریزر، اثر جهانی شدن و آزادی اقتصادی را بر نابرابری درآمد در ۸۰ کشور در دوره ۲۰۰۵-۱۹۷۵ بررسی کرده‌اند که یافته‌ها حاکی از وجود رابطه‌ی مستقیم بین آزادی تجارت و نابرابری درآمد در کشورهای مورد بررسی بوده است (Bergh and Nilsson, 2010). در مجموع سوابق تحقیقاتی نشان می‌دهد که وجود نابرابریی در توزیع درآمد به بروز فقر و ایجاد شکاف درآمدی بیشتر در بین طبقات جامعه می‌انجامد؛ به همین دلیل، موضوع نابرابری در توزیع درآمد، به ویژه در مناطق روستایی که کم‌درآمدترین اقشار جامعه را دارد، دغدغه‌ی خاطر سیاست‌گذاران هر کشوری است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

تبیین نظری ارتباط متقابل بین توزیع درآمد و رفاه اجتماعی ناشی از رشد اقتصادی می‌تواند پاسخ‌گوی یکی از پرسش‌های اساسی و بنیادین برنامه‌ریزان اقتصادی، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه باشد؛ زیرا کشورهای مزبور، همواره از سطح پایین درآمد سرانه و نیز گستردگی شکاف‌های درآمدی در رنج بوده‌اند (Rajaram, 2009: 13-18). شاید بتوان گفت که مسئله تعدیل نابرابری درآمد وقتی همراه با رشد اقتصادی و تحقق سطح رفاه اجتماعی در جوامع مد نظر قرارگیرد، به بزرگ‌ترین هدف و دشوارترین وظیفه سیاست‌گذاران در کشورهای در حال توسعه تبدیل می‌شود (Saint–Paul and Verdier, 1996: 153). با توجه به نحوه توزیع درآمد بر مقوله‌های اقتصادی و اجتماعی، بسیاری از اقتصاددانان در نظریات خود نقش ویژه‌ای را برای توزیع درآمد و تأثیرگذاری آن بر روند رشد و توسعه اقتصادی قایل هستند (Saint–Paul and Verdier, 1996: 726)؛ برای مثال، اقتصاددانان کلاسیک و نئوکلاسیک معتقدند که توزیع غیریکنواخت درآمد می‌تواند بر فرآیند رشد اثر مثبت داشته باشد و برعکس اقتصاددانانی مانند سن معتقدند که رشد اقتصادی مستلزم بهبود در توزیع درآمد است (Sen, 1977). هیرشمن و ماتلون نیز معتقدند که نحوه توزیع درآمد، محوری‌ترین عامل در برقراری رفاه اجتماعی در جوامع است. به طور کلی، امروزه در اغلب سیاست‌گذاری‌های اقتصادی به موضوع نحوه توزیع درآمد، به ویژه در جوامع فقیر روستایی توجه خاصی می‌شود، چرا که عدم توجه به این مقوله ممکن است در عمل به شکست سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی منجر شود (Hirschman, 1958; Matlon, 1979).

طی چند دهه گذشته در ارتباط با توزیع درآمد، رشد اقتصادی و تحقق رفاه اجتماعی نظریه‌های گوناگونی بیان شده است. در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، افرادی نظیر هیریشمن[1] اعتقاد داشته‌اند که رشد اقتصادی در جوامع موجب تنوع درآمد و توزیع عادلانه‌تر آن در بین اقشار جامعه می‌شود که در نهایت رسیدن به سطح مطلوب رفاه اجتماعی را برای اقشار جامعه در پی دارد (Hirschman, 1958: 39)؛ به همین دلیل نیز در این دوران بر اجرای سیاست‌های رشد اقتصادی تأکید شده است. این در صورتی است که نتایج پژوهش‌ها در دهه ۱۹۷۰ نشان داد رشد اقتصادی، لزوماً موجب توزیع عادلانه‌تر درآمد و تحقق رفاه اجتماعی در بین اقشار مختلف جامعه نمی‌شود و در موارد متعددی، واقعیات بیانگر این موضوع بوده که رشد اقتصادی باعث کاهش و یا رکود مطلق درآمد برخی از اقشار نیز شده است. توزیع نامتعادل درآمد در دهه ۱۹۷۰ که به علت عدم وجود تنوع در مشاغل کسب درآمد بوده به نوبه خود یکی از موانع رشد اقتصادی در این دوره به شمار می‌رود. از این رو پس از دهه ۱۹۷۰، ایجاد تنوع به منظور توزیع عادلانه‌تر درآمد، به ویژه در مناطق روستایی به عنوان یکی از اهداف اصلی برنامه‌های اقتصادی در محافل علمی و سیاست‌گذاری جایگاه مهمی به دست آورد (Pesaran, 1974: 71).

به طور کلی، مبانی نظری و شواهد تجربی کشورهای مختلف جهان در زمینه نابرابری توزیع درآمد نشان می‌دهد که عوامل مختلفی نابرابری توزیع درآمد و تشدید آن را در جوامع روستایی موجب می‌شود. از جمله این

[1] Hirschman

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

عوامل می‌توان به شرایط بد کسب و کار، نبود شغل مناسب، نبود تنوع درآمدی، مناسب نبودن شرایط توسعه اقتصادی، قابل اجرا نبودن سیاست‌های اقتصادی، شرایط نامساعد خانوادگی و غیره اشاره کرد (Kimenju and Tschirley, 2008: 29). با توجه به عوامل فوق، طی دهه‌های اخیر برای تعدیل نابرابری درآمد در مناطق فقیر روستایی، فعالیت‌های گوناگونی مانند کنترل قیمت‌ها، تعیین حداقل دستمزد، پرداخت یارانه، کمک به افزایش بهره‌وری طبقات کم‌درآمد و توزیع مجدد ابزار تولید انجام شده است (افشاری و خورده‌پر، ۱۳۸۹).

۳) روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع کاربردی بوده و با توجه به ماهیت موضوع، رویکرد حاکم بر آن توصیفی است. جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات موردنیاز به صورت میدانی و با تکمیل پرسشنامه‌های تنظیمی از خانوارهای نمونه انجام شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر کلیه خانوارهای روستایی شهرستان طالقان (دهستان‌های پایین‌طالقان، میان‌طالقان، کنارود و جوستان) را شامل می‌شود. با توجه به پراکندگی خانوارها در هر دهستان، ده روستا در دهستان پایین‌طالقان[۱]، شش روستا در دهستان میان‌طالقان[۲]، هشت روستا در دهستان جوستان[۳] و پنج روستا در دهستان کنارود[۴] برای تعیین خانوارهای نمونه به صورت تصادفی انتخاب شده است. پس از تعیین روستاهای موردنظر، برای انتخاب خانوارهای نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی دو مرحله‌ای استفاده گردیده است. حجم نمونه براساس فرمول کوکران و با در نظر گرفتن فرض وجود حداکثر ناهمگنی به دست آمده است. در جدول ۱ توزیع نمونه در واحدهای جغرافیایی مورد مطالعه نشان داده شده است.

جدول شماره (۱): توزیع نمونه برآورد شده برای محدوده مطالعاتی شهرستان طالقان

منطقه مورد مطالعه	تعداد روستاها	تعداد کل خانوار	تعداد خانوار نمونه
دهستان پایین‌طالقان	۱۰	۸۵۴	۱۱۰
دهستان میان‌طالقان	۶	۵۱۷	۶۷
دهستان کنارود	۸	۶۴۱	۹۳
دهستان خوستان	۵	۳۷۵	۵۸
شهرستان طالقان (مجموع)	۲۹	۲۳۸۷	۳۲۸

داده‌های موردنیاز مربوط به سال ۹۳-۱۳۹۲ است که با مصاحبه حضوری و تکمیل پرسشنامه‌های تنظیمی در ۱۷ بند (سوال) جمع‌آوری شده است؛ به طوری که، شش بند (سوال) ابتدائی پرسشنامه به ویژگی‌های

[۱] پرگه، انگه، اهوراک، اوچان، خورانک، علی‌سر، روشنابدر، کشرود، موچان، میر، اردکان و آرتون
[۲] باریکان، فشندک، میراش، گلبنک، میناوند، کلانک
[۳] خچیره، مهران، کویین علیا، دیزان، پراچان، دهدر، گته‌ده و ناریان
[۴] هرنج، اوانک، ورکش، اورازان و حصیران

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

خانوراها (سن و نوع جنسیت سرپرست، تعداد اعضا، تحصیلات، وضعیت اشتغال و سابقه کار)، پنج بند میانی به کیفیت زندگی و وضعیت درآمدی خانوارها و شش بند آخر نیز مربوط به وضعیت فعالیت‌های زراعی، باغی و دامی خانوارها در مناطق مورد مطالعه بوده است. روایی پرسشنامه مورد استفاده در تحقیق حاضر با روش پانل متخصصان (از طریق نظرات کارشناسان، متخصصان و اساتید دانشگاهی) ارزیابی گردیده و میزان پایایی یا اعتماد پرسشنامه نیز با استفاده از آزمون ضریب آلفای کرونباخ برای بخش اول ۰/۸۳، برای بخش میانی ۰/۷۱ و برای بخش پایانی ۰/۸۰ (به طور متوسط ۰/۷۸) محاسبه شده است.

محدوده مطالعاتی تحقیق حاضر شامل شهرستان طالقان بوده است که با طول جغرافیایی ۵۰ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۳۰ دقیقه شرقی و عرض جغرافیایی ۳۵ درجه و ۲۸ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۰ دقیقه شمالی در شمال غرب استان البرز، جنوب استان مازندران، باختر استان قزوین و خاور شهر کرج واقع شده است (شکل شماره ۱). این شهرستان براساس آخرین تقسیمات کشوری شامل چهار دهستان پایین‌طالقان، میان‌طالقان، کنارود و جوستان است و با مساحتی معادل ۱۳۲۵ کیلومتر مربع، جمعاً ۸۶ روستا، ۹۱۷۸ خانوار روستایی و ۲۶۹۷۶ نفر جمعیت دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

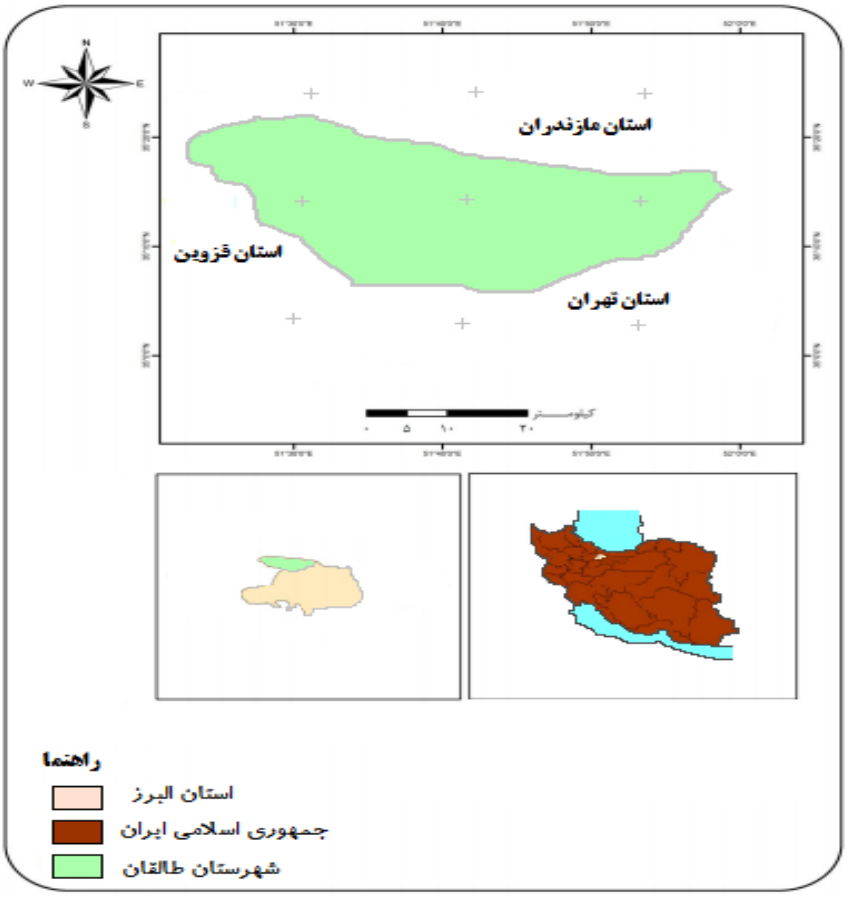

شکل شماره (۱): موقعیت جغرافیایی شهرستان طالقان

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

متغیرهای موردنظر در تحقیق حاضر از نوع متغیرهای کمی و کیفی بوده که ویژگی‌ها و خصوصیات خانوارهای روستایی نمونه را در زمینه توزیع درآمد تشریح می‌کنند. این متغیرها شامل سن، جنسیت، تحصیلات، تعداد اعضای خانوار، وضعیت اشتغال، سابقه کار و وضعیت فعالیت‌های خانوارها در زیربخش‌های زراعت، باغداری و دامداری است که پس از تکمیل پرسشنامه‌های تنظیمی توسط خانوارهای مورد مطالعه، تحلیل و بررسی شدند. افزون بر متغیرهای فوق، برای سنجش میزان نابرابری توزیع درآمد در بین خانوارهای روستایی شهرستان طالقان از شاخص ضریب جینی و مفهوم منحنی لورنز استفاده شده است.

برای سنجش میزان نابرابری توزیع درآمد در بین خانوارهای روستایی شهرستان طالقان، از شاخص ضریب جینی استفاده شد. این ضریب یکی از مناسب‌ترین روش‌های بررسی و تحلیل سطح نابرابری توزیع درآمد است. طبق تعریف، این ضریب از نسبت میانگین مجموع قدر مطلق تفاوت بین تمامی جفت درآمدها و بیش‌ترین اندازه ممکن این تفاوت به دست می‌آید، مقداری بین صفر(حداقل نابرابری) و یک (حداکثر نابرابری) داشته، مستقل از میانگین بوده و متقارن می‌باشد، بدین معنا که اگر افراد درآمدهایشان را دو به دو معاوضه کنند، هیچ گونه تغییری در ضریب جینی حاصل نمی‌شود (Sen, 1977: 1552؛ جمشیدی و سلیمی‌فر، ۱۳۹۲: ۲۵۶). به طوری کلی، پس از مرتب کردن صعودی درآمد سرانه خانوارها و گروه‌بندی داده‌ها می‌توان تعیین کرد که هر یک از گروه‌های موردنظر چه درصدی از درآمد جامعه مورد بررسی را به خود اختصاص داده‌اند. در این صورت، ضریب جینی برای هر منطقه با داده‌های گروه‌بندی شده به کمک رابطه زیر قابل محاسبه و اندازه‌گیری است:

$$G = 1 - \frac{1}{N}\sum_{i=1}^{N-1}(y_i + y_{i+1}) \qquad (۲)$$

در رابطه فوق، G ضریب جینی، y_i درصد تجمیعی درآمد خانوار در طبقه i، y_{i+1} درصد تجمعی درآمد خانوار در طبقه $i+1$ ، N تعداد گروه‌های درآمدی و $\frac{1}{N}$ نسبت گروه‌بندی است. درصورتی که از دهک‌ها جهت محاسبه ضریب جینی استفاده شود این نسبت $\frac{1}{10}$ است (Sen, 1977: 1552؛ پرهیزکاری و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۱).

با توجه به مفاهیم فوق، می‌توان بیان کرد که انتقال درآمد از افراد غنی به افراد فقیر در جوامع روستایی باعث کاهش ضریب جینی شده و مقدار آن، نسبت به توزیع درآمد در گروه‌های میانی جامعه حساس‌تر است. ضریب جینی این قابلیت را دارد که برای درآمدهای منفی نیز به‌کار گرفته شود، این در حالی است که دیگر ابزارهای سنجش نابرابری (شاخص تایل، اتکینسون و غیره) فاقد این قابلیت هستند. این ویژگی، زمانی که تغییر سیاست‌گذاری بر نابرابری مطرح می‌شود، اهمیت می‌یابد؛ چرا که درآمد برخی از خانوارها می‌تواند منفی شود. از این رو، ضریب جینی این امکان را فراهم می‌آورد که به ارزیابی معنادار بودن اثر تغییر سیاست‌ها بر روی نابرابری توزیع درآمد یا مخارج پرداخته شود (پرهیزکاری و همکاران، ۱۳۹۲: ۶).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

پس از محاسبه ضریب جینی برای هر یک از دهستان‌های مورد مطالعه در شهرستان طالقـان، نسـبت سـهم گروه‌های پردرآمد (ثروتمندترین خانوارها) به کم‌درآمد (فقیرترین خانوارهـا) محاسـبه و مقایسـه شـده اسـت. در ادامه، به منظور مقایسه میانگین متغیرهای مورد بررسی (سن، تحصیلات، سابقه کار، تعداد افراد خـانوار) و سـطح درآمد خانوارهای روستایی در فعالیت‌های زراعی، باغی، دامـی و جنبـی پنجـک‌هـای درآمـدی در هـر دهسـتان محاسبه شده است. در پایان مطابق با روش ارائه شده "گرین و سالکیند"، برای تعیین معنی‌داری یا عدم معنـی-داری توزیع نامتعادل درآمد و صحت و سقم نتایج حاصل از ضریب جینی در این مطالعه از آزمون تحلیـل آمـاری کروسکال- والیس[1] استفاده شـد (Green and Salkind, 2008). انجـام آزمـون‌هـای فـوق در نـرم‌افـزار SPSS صورت گرفته است. برای محاسبه رفاه خانوارهای روسـتایی شهرسـتان طالقـان، از تـابع رفـاه اجتمـاعی "سـن" استفاده شده است. این شاخص یکی از بهترین ابزارهای اندازه‌گیری رفاه در جامعه اسـت، چـرا کـه بررسـی رفـاه اجتماعی خانوارها براساس نحوه توزیع درآمد بین آن‌ها می‌تواند یاری‌رسـان سیاسـت‌هـای اقتصـادی- اجتمـاعی باشد (Sen, 1977: 1548؛ جمشیدی و سلیمی‌فر، ۱۳۹۲: ۲۵۶). شاخص رفاه اجتماعی در زیرآمده است:

$$S = \bar{y}\,(1-G) \qquad (۲)$$

در رابطه فوق، S شاخص رفاه اجتماعی، $\bar{y}$ میانگین درآمد و G ضریب جینی است. وجود ضریب جینـی در رابطه بالا نقش تأثیر نابرابری توزیع درآمد را در جامعه بر میزان رفاه اجتماعی اندازه‌گیری می‌کنـد (Sen, 1977: 1548؛ جمشیدی و سلیمی‌فر، ۱۳۹۲: ۲۵۶).

۴) یافته‌های تحقیق

به منظور محاسبه ضریب جینی، ابتدا درصدهای تجمیعی درآمد و جمعیت برای خانوارهای نمونه در هر یـک از دهستان‌های مورد مطالعه محاسبه گردید سپس، با استفاده از فرمول مربوطه، مقدار عددی ضریب جینی بـرای هر یک از دهستان‌های شهرستان طالقان محاسبه شد. جدول ۲ درصـد تجمیعـی درآمـد و جمعیـت خانوارهـای روستایی دهستان‌های شهرستان طالقان را نشان می‌دهد:

[1] Kruskal–Wallis

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

جدول شماره (۲): درصد تجمعی درآمد و جمعیت برای خانوارهای روستایی شهرستان طالقان

دهک درآمدی	دهستان پایین‌طالقان		دهستان میان‌طالقان		دهستان کنارود		دهستان جوستان	
	د ت ج*	د ت د**	د ت ج	د ت د	د ت ج	د ت د	د ت ج	د ت د
۱	۱۱/۲	۳۵/۶	۱۰/۵	۳۰/۴	۱۰/۱	۲۵/۷	۱۰/۶	۳۰/۱
۲	۱۹/۶	۵۷/۴	۲۲/۷	۴۵/۶	۱۹/۷	۴۰/۴	۲۱/۹	۴۲/۵
۳	۳۲/۵	۷۱/۸	۲۹/۸	۶۰/۳	۳۰/۲	۵۶/۳	۳۰/۱	۵۸/۰
۴	۳۸/۳	۷۹/۲	۴۰/۳	۷۰/۷	۳۹/۸	۶۷/۹	۳۹/۷	۶۹/۳
۵	۵۱/۵	۸۷/۱	۵۱/۵	۷۹/۱	۵۱/۹	۷۴/۵	۵۱/۲	۷۷/۲
۶	۵۹/۷	۹۳/۵	۶۰/۷	۸۷/۴	۶۰/۴	۸۲/۳	۶۰/۷	۸۳/۵
۷	۷۰/۴	۹۵/۷	۷۰/۴	۹۱/۳	۷۲/۰	۹۰/۴	۷۲/۴	۹۰/۱
۸	۷۸/۰	۹۸/۲	۸۰/۹	۹۶/۶	۸۱/۳	۹۶/۰	۸۱/۰	۹۶/۰
۹	۸۹/۶	۹۹/۳	۹۲/۲	۹۸/۷	۹۲/۸	۹۸/۵	۹۲/۴	۹۸/۶
۱۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

*: درصد تجمیعی جمعیت، **: درصد تجمیعی درآمد/ مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

محاسبه ضریب جینی نشان داد (جدول ۳) نابرابری توزیع درآمد در بین خانوارهای روستایی دهستان پایین‌طالقان (با ضریب جینی ۰/۶۳) بیشتر از دیگر مناطق است و خانوارهای روستایی دهستان کنارود (با ضریب جینی ۰/۴۱) دارای توزیع متعادل‌تری در درآمدهای اکتسابی خود هستند. به طور کلی، میانگین ضریب جینی محاسبه شده برای شهرستان طالقان ۰/۵۲ است که حاکی از ناپایداری توزیع درآمد در منطقه مورد مطالعه بوده است.

جدول شماره (۳): ضرایب جینی محاسبه شده برای خانوارهای روستایی شهرستان طالقان

مناطق مورد مطالعه	ضریب جینی (G)
دهستان پایین‌طالقان	۰/۶۳
دهستان میان‌طالقان	۰/۵۴
دهستان کنارود	۰/۴۱
دهستان جوستان	۰/۴۹
شهرستان طالقان (میانگین)	۰/۵۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

برای مقایسه سهم گروه‌های پردرآمد نسبت به گروه‌های کم‌درآمد شهرستان طالقان، سهم ۴۰ درصد از خانوارهای کم‌درآمد، ۲۰ درصد از خانوارهای پردرآمد و ۴۰ درصد از خانوارهای با درآمد متوسط محاسبه شد و سپس نسبت سهم ۲۰ درصد خانوارهای پردرآمد به سهم ۲۰ و ۴۰ درصد خانوارهای کم‌درآمد تعیین گردید(جدول ۴). با توجه به نتایج جدول شماره ۴، ملاحظه می‌شود که در دهستان پایین‌طالقان سهم ۲۰ درصد خانوارهای پردرآمد در حدود ۲/۳۲ برابر سهم ۴۰ درصد خانوارهای کم‌درآمد است که این امر توزیع

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

نامتعادل درآمد را در بین خانوارهای روستایی این دهستان (پایین‌طالقان) نشان می‌دهد، در حالی که نسبت فوق برای دهستان کنارود در حدود ۱/۵۷ برابر بوده و این امر حاکی از نابرابری کمتر توزیع درآمد در بین خانوارهای روستایی این دهستان (کنارود) است. به طور کلی، می‌توان گفت در شهرستان طالقان سهم ۲۰ درصد خانوارهای پردرآمد در حدود ۱/۹۶ برابر سهم ۴۰ درصد خانوارهای کم‌درآمد است که این امر نابرابری توزیع درآمد را در بین خانوارهای روستایی شهرستان طالقان نشان می‌دهد.

جدول شماره (۴): مقایسه نسبت سهم خانوارهای روستایی پردرآمد به خانوارهای کم‌درآمد در شهرستان طالقان

سهم درآمدی خانوارهای روستایی		دهستان مورد مطالعه				شهرستان طالقان
		پایین‌طالقان	میان‌طالقان	کنارود	جوستان	
سهم ۴۰ درصد خانوارهای کم‌درآمد	سهم کل (درصد)	۱۶/۴۴	۱۸/۷۸	۲۲/۱۴	۱۹/۶۱	۱۹/۲۴
	سهم ۲۰ درصد اول	۵/۶۸	۷/۴۰	۸/۲۳	۷/۸۹	۷/۳۰
	سهم ۲۰ درصد دوم	۱۰/۷۶	۱۱/۳۸	۱۳/۹۱	۱۱/۷۲	۱۱/۹۵
سهم ۴۰ درصد خانوارهای با درآمد متوسط	سهم کل (درصد)	۴۵/۳۲	۴۱/۹۵	۴۳/۲۰	۴۲/۹۳	۴۳/۳۵
	سهم ۲۰ درصد اول	۲۱/۵۸	۱۷/۶۰	۲۱/۱۱	۱۹/۳۲	۱۹/۹۰
	سهم ۲۰ درصد دوم	۲۳/۷۴	۲۴/۳۵	۲۲/۰۹	۲۳/۶۱	۲۳/۴۴
سهم ۲۰ درصد خانوارهای پردرآمد	سهم کل (درصد)	۳۸/۱۹	۳۹/۲۴	۳۴/۷۶	۳۸/۷۵	۳۷/۷۳
	سهم ۱۰ درصد اول	۱۷/۳۲	۱۸/۲۱	۱۵/۴۹	۱۷/۸۱	۱۷/۲۰
	سهم ۱۰ درصد دوم	۲۰/۸۷	۲۱/۰۳	۱۹/۲۷	۲۰/۹۴	۲۰/۵۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

مقایسه سهم درآمدی خانوارهای روستایی شهرستان طالقان نشان داد (جدول ۵) که نسبت سهم ۲۰ درصد خانوارهای پردرآمد به سهم ۲۰ و ۴۰ درصد خانوارهای کم‌درآمد در دهستان پایین‌طالقان بیشتر از دهستان‌های میان‌طالقان، کنارود و جوستان است که این امر، نابرابری بیشتر درآمد را در بین خانوارهای روستایی دهستان پایین‌طالقان نسبت به دهستان‌های فوق نشان می‌دهد. در واقع، نسبت سهم ۲۰ درصد خانوارهای پردرآمد به سهم ۲۰ درصد اول خانوارهای کم‌درآمد در دهستان پایین‌طالقان بدان معنا است که درآمد ۲۰ درصد از پردرآمدترین خانورارهای روستایی در این دهستان در حدود ۶/۷۲ برابر بیشتر از ۲۰ درصد درآمد فقیرترین خانوارهای این دهستان است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

جدول شماره (۵): بررسی نابرابری توزیع درآمد در بین خانوارهای روستایی شهرستان طالقان

نسبت مقایسه سهم درآمدی خانوارها	دهستان				شهرستان طالقان
	پایین‌طالقان	میان‌طالقان	کناررود	جوستان	
نسبت سهم ۲۰ درصد خانوارهای پردرآمد به سهم ۲۰ درصد اول خانوارهای کم‌درآمد	۶/۷۲	۵/۳۰	۴/۲۲	۴/۹۱	۵/۱۷
نسبت سهم ۲۰ درصد خانوارهای پردرآمد به سهم ۴۰ درصد خانوارهای کم‌درآمد	۲/۳۲	۲/۰۸	۱/۵۷	۱/۹۸	۱/۹۶

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

طبق بررسی‌ها، پردرآمدترین (ثروتمندترین) خانوارهای روستایی در شهرستان طالقان دارای بیش از ۱۲ هکتار اراضی باغی و زراعی، دارای ۴-۳ فرزند بوده، با سابقه کشاورزی ۳۱-۲۹ سال، سن بین ۵۳-۴۷ سال، با ۱۴-۱۳ راس دام و تحصیلاتی در سطح ابتدایی و سیکل بوده‌اند. کم‌درآمدترین (فقیرترین) خانوارهای روستایی نیز شامل کشاورزانی هستند که اغلب بدون باغ و بدون فرزند بوده و اراضی زراعی آن‌ها نیز کمتر از ۵ هکتار است. این خانوارها دارای سابقه کار زیر ۱۵ سال، کمتر از ۶ راس دام، سنی کمتر از ۳۵ سال و تحصیلاتی در سطح خواندن و نوشتن و ابتدایی است.

جدول شماره (۶): مقایسه میانگین متغیرهای موثر بر درآمد خانوارهای شهرستان طالقان در سطح پنجک‌های درآمدی

دهستان	شماره پنجک	سن (سال)	سطح* تحصیلات	فرزندان (تعداد)	سابقه کار (سال)	اراضی (هکتار)	دام (رأس)
پایین‌طالقان	۱	۵۹/۲۷	۱/۳۴	۳/۱۶	۲۷/۲۳	۹/۱۵	۱۴/۲۷
	۲	۳۹/۲۳	۱/۵۶	۴/۲۹	۳۰/۰۹	۱۲/۲۳	۱۱/۵۳
	۳	۴۲/۱۹	۲/۰۷	۲/۵۳	۲۹/۴۵	۱۰/۳۱	۱۳/۸۰
	۴	۴۰/۳۱	۱/۴۹	۴/۱۴	۲۸/۷۳	۱۱/۷۲	۹/۴۴
	۵	۵۱/۸۴	۲/۱۳	۵/۱۰	۲۶/۶۹	۹/۸۷	۱۰/۳۶
میان‌طالقان	۱	۴۱/۸۳	۲/۸۰	۳/۳۷	۲۷/۵۰	۱۰/۳۱	۱۱/۴۹
	۲	۴۳/۰۰	۳/۱۲	۴/۳۳	۲۹/۳۸	۷/۸۲	۹/۵۲
	۳	۵۴/۶۲	۳/۶۴	۴/۵۷	۳۳/۱۴	۹/۴۴	۱۲/۴۴
	۴	۴۳/۴۰	۳/۷۱	۵/۸۲	۳۰/۲۸	۹/۵۳	۱۴/۱۶
	۵	۵۲/۳۸	۲/۸۵	۳/۹۵	۲۸/۶۲	۱۱/۰۷	۱۰/۵۵
کناررود	۱	۵۰/۲۱	۴/۱۹	۳/۴۴	۲۸/۲۷	۱۰/۴۱	۱۱/۹۱
	۲	۳۹/۶۰	۲/۵۵	۴/۲۹	۳۲/۶۰	۸/۳۲	۹/۴۰
	۳	۵۳/۷۸	۳/۳۲	۳/۶۳	۲۹/۶۷	۱۴/۰۶	۱۳/۲۸
	۴	۳۹/۱۱	۴/۱۳	۵/۰۸	۳۱/۰۹	۱۲/۲۴	۸/۶۱
	۵	۳۷/۴۲	۳/۶۸	۳/۵۷	۳۰/۴۲	۱۱/۷۲	۹/۳۴
جوستان	۱	۵۶/۱۷	۲/۵۴	۳/۲۱	۲۸/۱۲	۸/۴۰	۱۲/۰۷
	۲	۴۰/۲۳	۳/۱۷	۳/۴۷	۳۱/۴۰	۹/۳۳	۱۱/۱۹
	۳	۴۳/۵۴	۳/۴۶	۴/۱۱	۳۰/۱۷	۱۱/۲۸	۱۳/۲۷
	۴	۳۹/۸۰	۴/۰۷	۳/۸۵	۲۹/۲۶	۱۲/۰۸	۱۰/۳۳
	۵	۵۲/۱۹	۲/۶۳	۵/۰۲	۲۷/۴۸	۱۰/۵۳	۹/۶۸

*: ارزش گزاره بی‌سواد (=۱)، خواندن و نوشتن (=۲)، ابتدایی (=۳)، سیکل (=۴)، دیپلم و بالاتر (=۵) است. مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

نتایج جدول شماره (۷) نشان می‌دهد که خانوارهای روستایی شهرستان طالقـان بیشـترین درآمـد خـود را از طریق فروش محصولات باغی و زراعی تأمین می‌کنند. دامداری نیز پـس از باغـداری و زراعـت در تـأمین درآمـد خانوارهای روستایی این منطقه در اولویت قرار دارد. درآمد جنبی حاصل از فعالیت‌هـای دوره‌گـردی، مغـازه‌داری، دلالی، رانندگی و کارهای ساختمانی نیز بخش اندکی از درآمد برخی خانوارها را به خود اختصـاص مـی‌دهـد. بـا توجه به نتایج به دست آمـده در جـدول شـماره (۷)، ملاحظـه مـی‌شـود کـه بیشـترین تمرکـز خانوارهـا بـرای درآمدزدایی معطوف به فعالیت باغداری است. میزان کل درآمد سالانه خانوارهای روستایی شهرستان طالقـان نیـز به طور میانگین، از ۱۱۱ میلیون ریال برای گروه‌های کم‌درآمـد (پنجـک‌هـای اول) تـا ۲۳۴ میلیـون ریـال بـرای گروه‌های پردرآمد (پنجک‌های آخر) متغیر است.

جدول شماره (۷): مقایسه میانگین درآمد خانوارهای روستایی شهرستان طالقان در سطح هر یک از پنجک‌های درآمدی (برحسب ۱۰ میلیون ریال)

دهستان	شماره پنجک	منابع درآمدی خانوارهای روستایی شهرستان طالقان				درآمد کل
		زراعی	باغداری	دامداری	جنبی	
پایین‌طالقان	۱	۲/۲۳۷	۶/۴۱۶	۲/۴۶۰	۰/۶۸۵	۱۱/۷۹۸
	۲	۳/۹۸۰	۷/۷۳۰	۲/۹۲۷	۱/۰۶۰	۱۵/۶۹۷
	۳	۴/۴۸۳	۸/۳۸۸	۳/۲۶۷	۱/۸۴۳	۱۷/۹۸۱
	۴	۵/۱۶۸	۸/۹۵۰	۳/۸۱۷	۲/۰۸۶	۲۰/۰۲۱
	۵	۷/۰۳۱	۹/۲۸۶	۴/۳۷۷	۲/۷۶۴	۲۳/۴۵۸
میان‌طالقان	۱	۲/۳۴۹	۶/۲۳۸	۱/۸۹۰	۰/۶۲۵	۱۱/۱۰۲
	۲	۳/۹۶۸	۶/۹۱۸	۲/۶۸۸	۱/۱۰۴	۱۴/۶۷۸
	۳	۴/۶۷۵	۷/۵۸۶	۳/۵۴۲	۱/۷۱۸	۱۷/۵۲۱
	۴	۵/۱۶۸	۸/۷۶۱	۳/۹۳۰	۲/۳۸۵	۲۰/۲۴۴
	۵	۶/۸۱۱	۹/۳۰۵	۴/۲۱۵	۲/۸۵۳	۲۳/۱۸۴
کنارود	۱	۲/۶۸۹	۶/۴۲۰	۲/۶۰۸	۰/۶۷۵	۱۲/۳۹۲
	۲	۳/۸۸۰	۷/۴۸۱	۲/۹۳۵	۱/۱۷۳	۱۵/۴۶۹
	۳	۴/۳۱۴	۸/۵۷۰	۳/۱۵۸	۱/۸۱۰	۱۷/۸۵۲
	۴	۵/۶۲۸	۹/۰۱۶	۳/۹۵۰	۲/۱۲۴	۲۰/۷۱۸
	۵	۶/۹۴۶	۹/۳۱۸	۴/۳۲۸	۲/۸۲۰	۲۳/۴۱۲
جوستان	۱	۲/۴۶۵	۵/۸۲۰	۲/۰۳۱	۰/۸۹۴	۱۱/۲۱۰
	۲	۳/۷۳۰	۶/۲۲۹	۲/۵۴۰	۰/۹۸۵	۱۳/۴۸۴
	۳	۵/۱۸۶	۷/۸۴۴	۳/۲۱۷	۱/۵۴۸	۱۷/۷۹۵
	۴	۶/۴۱۸	۸/۵۴۸	۳/۴۶۰	۲/۲۱۹	۲۰/۶۴۵
	۵	۶/۸۷۰	۹/۰۵۲	۴/۳۱۱	۲/۷۳۰	۲۲/۹۶۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

با توجه به نتایج جدول شماره (۸)، میانگین رتبه‌ای برای دهستان‌های پایین‌طالقان، میان‌طالقان، کنارود و جوستان به ترتیب ۱۳۶/۲۹، ۱۱۲/۴۲، ۱۱۹/۵۸ و ۱۰۲/۶۱ برآورد شده است. همچنین، مقدار آماره آزمون کروسکال- والیس (آماره خی- دو) معادل با ۲۹/۰۶ محاسبه شده است که در سطح اطمینان ۹۹ درصد (سطح معنی‌داری یک درصد) معنی‌دار بوده است. این امر حاکی از آن است که اختلاف معنی‌داری در توزیع درآمد بین خانوارهای روستایی دهستان‌های شهرستان طالقان (پایین‌طالقان، میان طالقان، کنارود و جوستان) وجود دارد. در مطالعه حاضر پس از محاسبه ضریب جینی، مقایسه نسبت‌های درآمدی و انجام آزمون کروسکال- والیس میزان شاخص رفاه اجتماعی سن برای خانوارهای روستایی شهرستان طالقان محاسبه شده است.

جدول شماره (۸): نتایج محاسبات آزمون آماری کروسکال- والیس

عامل مورد بررسی	مناطق مورد مطالعه	تعداد نمونه	میانگین رتبه	آماره کی-دو (X^2)	ارزش احتمال (P)
توزیع درآمد بین خانوارهای روستایی	دهستان پایین‌طالقان	۱۱۰	۱۳۶/۲۹	۲۹/۰۶	۰/۰۰۴**
	دهستان میان‌طالقان	۶۷	۱۱۲/۴۲		
	دهستان کنارود	۹۳	۱۱۹/۵۸		
	دهستان جوستان	۵۸	۱۰۲/۶۱		
	شهرستان طالقان	۳۲۸	-		

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳ **: P< ۰/۰۱، (سطح اطمینان ۹۹ درصد)

بررسی شاخص رفاه اجتماعی نشان داد (جدول ۹) که بیشترین مقدار شاخص رفاه اجتماعی معادل با ۱۰۶/۰۱ میلیون ریال و برای خانوارهای روستایی دهستان کنارود که توزیع درآمد پایدارتر و متعادل‌تری را دارند، به دست آمده است. کمترین مقدار شاخص رفاه اجتماعی نیز معادل با ۶۵/۸۲۶ میلیون ریال و برای خانوارهای روستایی دهستان پایین‌طالقان که توزیع درآمد ناپایدارتری را دارند، حاصل شده است. این شاخص بیانگر آن است که در دهستان پایین‌طالقان خانوارهایی که دارای کمتر از ۶۵/۸۲۶ میلیون ریال و در دهستان کنارود خانوارهایی که دارای کمتر از ۱۰۶/۰۱ میلیون ریال درآمد سالانه هستند، در سطحی پایین‌تر از سطح رفاه اجتماعی قرار دارند و همواره برای رسیدن به سطح رفاه بالاتر (سطحی نزدیک به شاخص رفاه اجتماعی) در تلاش می‌باشند. برای خانوارهای روستایی دهستان‌های میان‌طالقان و جوستان نیز سطح رفاه اجتماعی در حدود ۷۹/۷۹۱ و ۸۷/۸۱۶ میلیون ریال برآورد شد. افزون بر این، شاخص رفاه اجتماعی سن برای شهرستان طالقان به طور میانگین ۸۴/۳۸۹ میلیون ریال به دست آمد که این میزان پیرامون سطح رفاه اجتماعی در دهستان جوستان است. به طور کلی، نتایج حاکی از آن است که در محدوده مطالعاتی شهرستان طالقان، خانوارهای روستایی دهستان کنارود در مقایسه با خانوارهای دهستان‌های پایین‌طالقان، میان‌طالقان و جوستان در تأمین

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

نیازهای زندگی خود قدرت خرید بالاتری دارند و از توانایی بیشتری برای کسب تسهیلات و امکانات زندگی برخوردار هستند.

جدول شماره (۹): نتایج شاخص رفاه اجتماعی سن برای خانوارهای روستایی شهرستان طالقان

مناطق مورد مطالعه	میانگین درآمد (۱۰ میلیون ریال)	ضریب جینی (G)	سطح رفاه اجتماعی (۱۰ میلیون ریال)
دهستان پایین‌طالقان	۱۷/۷۹۱	۰/۶۳	۶/۵۸۲۶
دهستان میان‌طالقان	۱۷/۳۴۶	۰/۵۴	۷/۹۷۹۱
دهستان کناررود	۱۷/۹۶۸	۰/۴۱	۱۰/۶۰۱
دهستان جوستان	۱۷/۲۱۹	۰/۴۹	۸/۷۸۱۶
شهرستان طالقان	۱۷/۵۸۱	۰/۵۲	۸/۴۳۸۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳.

۵) نتیجه‌گیری

نتایج نشان می‌دهد که توزیع درآمد بین خانوارهای روستایی در دهستان پایین‌طالقان شکل ناپایدارتری را نسبت به دهستان‌های میان‌طالقان، کناررود و جوستان دارد. این امر توجه بیشتر مسئولان این دهستان را در توزیع و انتقال درآمد از خانوارهای ثروتمند به خانوارهای فقیرتر ایجاب می‌کند. نتایج حاصل از مقایسه نسبت سهم خانوارهای پردرآمد به کم‌درآمد در بین دهستان‌های شهرستان طالقان نیز حاکی از وجود نابرابری توزیع درآمد در این شهرستان است. این بخش از یافته‌ها با نتایج به دست آمده از تحقیق سومدا و همکاران[1] (۲۰۰۶) که به بررسی وضعیت توزیع درآمد در مناطق روستایی کشور گامبیا پرداختند و همچنین، با نتایج مطالعات سرداری (۱۳۸۵) و افشاری و خورده‌پر (۱۳۸۹) که وضعیت توزیع درآمد را با استفاده از ضریب جینی در مناطق شهری و روستایی استان‌های لرستان و فارس مورد بررسی قرار داده‌اند، هم‌خوانی دارد.

نتایج به دست آمده از ضریب جینی در این مطالعات نشان داد که تفاوت معناداری بین میزان نابرابری درآمد در مناطق شهری و روستایی استان‌های لرستان فارس و همین مناطق در کل کشور وجود دارد. جمشیدی و سلیمی‌فر (۱۳۹۲) نیز در پژوهش خود با استفاده از ضریب جینی و شاخص‌های اندازه‌گیری تایل و اتکینسون به بررسی توزیع درآمد خانوارهای شهری و روستایی استان خراسان رضوی و کشور پرداخته‌اند و نتایج آن به تحقیق حاضر همسان بوده است. نتایج آزمون کروسکال- والیس در مطالعه حاضر تأییدی بر صحت نتایج حاصل از ضریب جینی و مقایسه نسبت‌های درآمدی (وجود نابرابری در توزیع درآمد بین خانوارهای روستایی شهرستان طالقان) بوده است.

[1] Somda et al

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

مقایسه میانگین درآمد خانوارها در سطح پنجک‌های درآمدی در این مطالعه نشان داد که بیشترین تمرکز خانوارهای روستایی شهرستان طالقان برای درآمدزدایی معطوف به مشاغل و فعالیت‌های باغداری است و زراعت و دامداری پس از آن در اولویت قرار دارد. در این زمینه پرهیزکاری و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای با بررسی چگونگی توزیع درآمد و تأثیر آن بر اقتصاد خانوارهای روستایی در شهرستان قزوین با استفاده از ضریب جینی و مقایسه پنجک‌های درآمدی دریافتند که نابرابری در توزیع درآمد برای خانوارهایی که به فعالیت کشاورزی اشتغال دارند بیشتر از خانوارهایی است که در بخش صنعت و خدمات مشغول به کار است. همچنین، بهترین وضعیت توزیع درآمد برای خانوارهایی است که علاوه بر کشاورزی در فعالیت‌های غیرکشاورزی نیز اشتغال دارند. خالدی (۱۳۷۹) نیز در مطالعه خود به نتایج مشابهی دست یافت و نشان داد که فقر روستایی و توزیع نامتعادل درآمد برای خانوارهایی که در مناطق روستایی کشور به فعالیت‌های کشاورزی و دامداری اشتغال دارند کمتر از دیگر خانوارهای روستایی است. افزون بر نتایج فوق، در مطالعه حاضر پس از محاسبه شاخص رفاه اجتماعی، نتایج نشان داد که خانوارهای روستایی در دهستان کنارود که توزیع درآمد پایدارتری دارند، دارای سطح رفاه و قدرت خرید بالاتر و خانوارهای روستایی در دهستان پایین‌طالقان که توزیع درآمد ناپایدارتری دارند، دارای سطح رفاه اجتماعی پایین‌تری است. در این راستا، جمشیدی و سلیمی‌فر (۱۳۹۲) در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که شاخص رفاه اجتماعی برای خانوارهای مناطق روستایی استان خراسان رضوی همواره کمتر از خانوارهایی است که در مناطق شهری این استان زندگی می‌کنند. طرازکار و زیبایی (۱۳۸۸) نیز در تحقیق مشابهی به بررسی وضعیت توزیع درآمد و سطح رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی و شهری در استان‌های فارس، اصفهان و شیراز پرداختند و نشان دادند که توزیع ناعادلانه درآمد و شکاف فقر در مناطق روستایی استان‌های مذکور بیشتر از مناطق شهری است. همچنین، سطح رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی هر استان در مقایسه با مناطق شهری همان استان پایین‌تر است که در صورت بی توجهی به این مسئله، پیامدهای آن موجب افزایش شکاف بین شهر و روستا و افزایش مهاجرت روستاییان و کاهش تولیدات کشاورزی می‌شود. افزون بر این، نتایج تحقیق حاضر در زمینه توزیع نامتعادل درآمد بین خانوارهای روستایی همسو با نتایج تحقیقات دلار و کرای[1] (۲۰۰۰)، ابونوری[2] (۲۰۰۳) و کیسا[3] (۲۰۰۳) است. در پایان، با توجه به نتایج به دست آمده در این تحقیق پیشنهادات و برنامه‌های سیاستی زیر ارائه می‌شود:

- نتایج نشان داد که خانوارهای کم‌درآمد سهم ناچیزی از درآمدهای بخش باغداری را به خود اختصاص می‌دهند و بخش باغداری مهم‌ترین عامل ایجاد نابرابری درآمد در شهرستان طالقان است، بنابراین به منظور

[1] Dollar and Kraay
[2] Abounoori
[3] Kaasa

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

برقراری تعادل و پایداری در توزیع درآمد توصیه می‌شود که مسئولین ذی‌ربط زمینه و امکانات لازم را برای تشویق اقشار کم‌درآمد به انجام فعالیت‌های باغداری در این منطقه فراهم نمایند؛

- نتایج نشان داد که ثروتمندترین کشاورزان در گروه‌های درآمدی با سن بالا قرار دارند. این امر برای آینده کشاورزی شهرستان طالقان مشکل‌ساز خواهد شد، از این رو پیشنهاد می‌شود که بخش ترویج جهاد کشاورزی اقدامات لازم را در قالب برگزاری کلاس‌ها، طرح‌ها و برنامه‌های آموزشی و ارائه تسهیلات و وام‌های خوداشتغالی جهت تشویق و جذب نیروی جوان و تحصیل‌کرده در بخش کشاورزی این شهرستان مبذول دارد؛

- با توجه به مستعد بودن شهرستان طالقان در جذب توریست و گردشگر (به دلیل داشتن طبیعت بکر، رودخانه و سد طالقان، آبشارهای زیبا، مکان‌های زیارتی و غیره) پیشنهاد می‌شود که جهت توزیع یا انتقال درآمد از بخش باغداری (که عامل اصلی توزیع نامتعادل درآمد در منطقه است) به بخش فعالیت‌های جنبی شرایط و امکانات لازم توسط سازمان‌های مسئول (از قبیل راهسازی، ارایه خدمات به گردشگران، ساخت هتل‌ها، مهمان‌سراها، رستوران‌ها و غیره) در این شهرستان فراهم شود.

۶) منابع

- ارسلان بد، محمدرضا، (۱۳۶۵)، **توزیع درآمد در روستاهای ایران در سال ۱۳۵۱**، مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه، دوره ۱۱، شماره ۴۸، صص ۱۴۸-۱۴۱.
- افشاری، زهرا و زهرا خورده‌پر، (۱۳۸۹)، **مقایسه نابرابری توزیع درآمد در استان فارس و کل کشور بر حسب مناطق شهری و روستایی (۱۳۸۳- ۱۳۶۰)**، دو فصلنامه برنامه و بودجه، شماره ۱۰۸، صص ۹۹-۷۵.
- پروین، سهیلا و راضیه زیدی، (۱۳۸۰)، **اثر سیاست‌های تعدیل بر فقر و توزیع درآمد در ایران**، مجله تحقیقات اقتصادی، دوره ۵۸، شماره ۳، صص ۸۳- ۶۷.
- پرهیزکاری، ابوذر، محمود صبوحی و ماشااله سالارپور، (۱۳۹۱)، **بررسی چگونگی توزیع درآمد و تأثیر آن بر اقتصاد خانوارهای روستایی در شهرستان قزوین**، مجموعه مقالات برگزیده همایش توسعه روستایی، گیلان، ۱۵ و ۱۶ شهریور ماه، ص ۴۸.
- توده روستا، مهرداد و سیدجواد محمدصادقی، (۱۳۸۰)، **بررسی عوامل موثر بر وضعیت توزیع درآمد در بین کشاورزان شهرستان ساوجبلاغ**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، اصفهان، دانشگاه اصفهان.
- جمشیدی، رضا و مصطفی سلیمی‌فر، (۱۳۹۲)، **بررسی و مقایسه توزیع درآمد خانوارهای روستایی و شهری استان خراسان رضوی و کشور طی سال‌های ۹۰-۱۳۸۵**، نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی، دوره ۲۷، شماره ۳، صص ۲۶۶-۲۵۳.
- خالدی، کوهسار، (۱۳۷۹)، **بررسی اقتصادی فقر روستایی و عوامل موثر بر آن در ایران**، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- درویشی، عیسی و اسماعیل ابونوری، (۱۳۷۵)، **بررسی و تحلیل اثر نابرابری اقتصادی بخشی بر توزیع درآمد در ایران**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بابلسر، دانشگاه مازندران.
- سازمان جهاد کشاورزی استان البرز، (۱۳۹۲)، **اداره تولید و بهبودات گیاهی**، آمارنامه کشاورزی (سیمای کشاورزی) استان البرز، صص ۳۴.
- سرداری، کیانوش، (۱۳۸۵)، **بررسی مقایسه‌های وضعیت توزیع درآمد استان لرستان با کل کشور**، پایان نامه کارشناسی ارشد، اراک، دانشگاه آزاد اسلامی اراک.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]

- طرازکار، محمد حسین و منصور زیبایی، (۱۳۸۳)، **بررسی معیارهای رفاه اجتماعی و توزیع درآمد در جوامع روستایی و شهری**، نشریه اقتصاد کشاورزی و توسعه، دوره ۴۸، صص ۱۶۴-۱۳۷.
- مجاهد، مجید، (۱۳۷۹)، **بررسی شاخص‌های نابرابری توزیع درآمد در استان خراسان**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مازندران، دانشگاه علوم و فنون مازندران.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰)، **نتایج تفضیلی آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای روستایی سال ۱۳۸۸**، تهران، مرکز آمار ایران، هفتمین سرشماری نفوس و مسکن کشور، آبان ماه ۱۳۹۰.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰)، **سالنامه آماری استان البرز**، آمارگیری تعداد سکنه، خانوار و جمعیت روستایی استان البرز.
- Abounoori, E, (2003), **Unemployment, Inflation and Income Distribution: A Cross-country Analysis**, Journal of Iranian Economic Review, 8(9): 1-11.
- Bergh, A and Nilsson, T, (2010), **Do Liberalization and Globalization Increase Income Inequality**, European Journal of Political Economy, 26(4): 488-505.
- Borraz, O and Benamouzig, D, (2007), **Food and Pharmaceutical Agencies in Europe, Between Bureaucracy and Democracy**, Cross National Perspectives, A Commented Bibliography and Publications de la MSH-Alpes, Pp: 63-87.
- Dollar, D and Kraay, A, (2000), **Growth is good for the poor**, Working Paper, Washington, World Bank, No: 116.
- Garcia, F and Banderia, A.C, (2004), **Economic reforms, inequality and growth in Latin America and the Caribbean**, University of So Paulo, School of Economics and Business, Pp: 106-118.
- Green, S.B and Salkind, N.J, (2008), **Using SPSS for Windows and Macintosh: Analyzing and understanding data,** Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall, Pp: 33-51.
- Hirschman, A.O (1958), **the strategy of Economic Development**. New York, Yale University Press, Pp: 46-72.
- Kaasa, A, (2003), **Factors Influencing Income Inequality in Transition Economics**. University of Tartu Faculty of Economics and Business Administration, www.tyk.ut.ee, Order No: 207.
- Kimenju, S.C and Tschirley, D, (2008), **Agricultural and Livelihood Diversification in Kenyan Rural Households**, Tegemeo Institute Working Paper Series, No: 29. Available at: http://www.tegemeo.org, 2009.
- Liu, H, (2006), **Changing regional rural inequality in China 1980–2002**, Institute of Geographical Sciences and Natural Resources Research, CAS, Beijing, (8): 100-113.
- Li, H and Heng-fu, Z, (2002), **Inflation, Growth and Distribution: a Cross-country study, Annals of Economics and Finance**, The World Bank, Washington DC, 20433, USA, 3: 85-101.
- Matlon, P, (1979), **Income Distribution among Farmers in Northern Nigeria: Empirical Results and Policy Implications**, African Rural Economy Paper, No: 18, Michigan State University, Lansing. , Michigan.
- Pesaran, M.H, (1974), **Income Distribution Trends in Rural and Urban**, Mineograpled Paper, BMI, Tehran, No: 117.
- Rajaram, R, (2009), **Poverty, Income Inequality and Economic Growth in U.S. Counties: a spatial analysis**, Department of Economics, Terry College of Business, University of Georgia, Athens, 1-33.
- Saint-paul, G and Verdier, T, (1996), **Inequality, redistribution and growth: A challenge to the conventional political economy approach**, European Economic Review, (40): 719-728.
- Sen, A, (1977), **on weights and measures: Information constraints in social welfare analysis**, Econometrical Journal, (7): 1539-1572.
- Somda, J, Kamuanga, M and Eric, T, (2006), **Resources endowment, income distribution and needs for technologies among peri- urban smallholders in the Gambia**, Biotechnology Argon Solation Environment, 10(3): 229-236.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOI: 10.18869/acadpub.serd.5.17.1]